

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Öteki'yi Etiketleme

Selenay KOŞUMCU¹

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Öteki'yi Etiketleme

Özet

Herhangi bir ayırt edici özelliği (biyolojik, fiziksel, kültürel veya psikolojik) bulunan hemen hemen her bireyin alışılmışın dışındaki bu niteliği, beraberinde yeniden tanımlanmayı (damgalamalar, kalıp sözler veya yargılar, lakaplar) getirir. Toplumda ilişkisel süreçlerde ortaya çıkan etiketleme (Ör. saldırgan, kör, katil, madde bağımlısı) adı verilen tanımlama süreçlerinde, başkalarının etiketlenen bireye bakışının hatta kişinin kendine bakışının dahi değişmesi, yeniden şekillenmesi söz konusudur. Farklı sosyal çevreleriyle düşünüldüğünde sürekli değişim halinde olan insan, kendini tanımlarken ben olarak kendi özneliğini merkezde kabul eder ve kalan tüm öğeleri pek çok farklı özelliğiyle (ırk, renk, cinsiyet, dil, sakatlık vd.) öteki olarak konumlandırır: ben ve ötekiler. Bu çalışmada bireylerin toplum içerisindeki ben ögesini tanıma, anlama süreci boyunca istemli veya istemsiz olarak karşısında konumlandığı öteki özelindeki olumlu ve olumsuz etiketleme biçimleri tespit edilecek ve böylelikle öteki'yi etiketlemenin dilsel ve kültürel kodları ortaya konulacaktır. Çalışma, Türkiye Türkçesi'nin ana ağız gruplarından Random yöntemi ile seçilecek metinler üzerinde yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Öteki, Etiketleme, Türkiye Türkçesi ağızları, Dilsel kod, Kültürel kod

Labeling the Other in Turkey Turkish Dialects

Abstract

The unusual characteristic of every individual with any distinctive feature brings with it a redefinition. In these identification processes, which are called labeling which emerges in relational processes in society, there is a change and reshaping of others' view of the labeled individual and even the person's view of himself. When considered with different social environments, a person who is in a constant state of change accepts his own subjectivity as the self in the center while defining himself, and considers all the remaining elements as the other with many different characteristics positions: me and others. In this study, it will be determined what the positive and negative labeling forms in the context of the other, which individuals voluntarily or involuntarily position against the self element in the society they exist in, during the process of recognizing and understanding, and thus the linguistic and cultural codes of labeling the other will be revealed.

Key Words: Other, Labeling, Turkey Turkish dialects, Linguistic code, Cultural code

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Kuramsal Art Alan

1.1. Etiketleme

Kavramsal olarak etiketleme, *stigma (damga)* sözcüğüne (yara, iz, işaret) karşılık gelmektedir. Uzun bir tarihi (klasik Yunan'da dışlanmış gruplara vurulan damganın adı) olmakla be-

1 Dr. El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi, Şarkiyat Fakültesi, Türksoy Bölümü, selenayksmc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7969-9664

raber bu kavram, sosyoloji alanındaki çalışmalarla (ilk alışma: 1861, *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, Erwing Goffman) n plana çıkmıştır (Marshall, 2005: 129). Genel tanımıyla, bazı bireylerin resmi ya da gayri resmi olarak farklılıklarının tanımlanmasına yönelik sözcükler *etiket sözlerdir* ve *etiketler, bireyin kendi bildiği benliğinden çok toplum aynasından görünüşünü yansıtır* (Cooley, 1902: 179-180).

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemeyen, etkilenen ve etkileşim halinde olduğu çevreyi de etkileyen konumundadır. Bunun yanında her insan yaş, cinsiyet, köken, eğitim ve toplumsal statü bakımından birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Benlik algısını oluştururken yaşam içerisindeki roller önem kazanmakta; bireyin bilişsel süreçleri, değer ve tutumları toplum tarafından kendisine yönelik her türlü olumlu ve olumsuz yaklaşımdan etkilenmektedir. Birey, toplumun kendisine dair yansıtıkları ile kendi hakkında bildiklerini karşılaştırarak aradaki farkı en aza indirmek, uyumlu hale getirmek üzere şekillendirmekte dolayısıyla diğer insanlardan gelen her türlü geri bildirimden etkilenmektedir.

Goffman, *stigma* adını verdiği etiketleme sürecini; “toplum, kendisine tehdit olabilecek bir olayla karşılaştığında genellikle onu toplum dışına atma refleksi gösterir ve bireyi etiketleyerek onun değerinin azalmasını sağlamakta dolayısıyla etiketlenmiş bireyler de kimsenin istemediği bir konum almaktadır.” şeklinde anlatmıştır. Vücuttaki fiziksel kusurlar; zayıf irade, tutkular, güvenilmeyen katı inançlar ve dürüst olmamak gibi bireysel karakter lekeler; ırk, milliyet ve din gibi bütün bir aileyi etkileyen etiketler olmak üzere üç türlü etiketten bahseder. Ve kendini de dahil ettiği olumsuz ayrımcılığa maruz kalmayanlar kategorisini *normaller* olarak nitelendirir (Goffman, 1965: *Stigma and Social Identity* 11).

Etiketleme yapıldıktan sonra, bireylerin/grupların kendi kimlik ve kişilik özelliklerine dair görüşleri önemini yitirmekte; toplum etiketlenen bireyi gerçek kimliği ve davranışlarından bağımsız olarak algılamakta ve tutumlarını buna göre düzenlemektedir (Mahendra vd., 2007: 623-624). Sosyal yaşamda gücü elinde bulunduran bireyler ile baskın olan gruplarca belirlenen ltlerin (zelliklerin, geleneklerin, kuralların, davranışların vd.) dışında kalan her şey *sapma* olarak nitelendirilirken sapma davranışı gösteren bireyler/gruplar *teki* olarak görülmektedir (Becker, 1991:1 ‘den akt. Yaprak, 2015: 68). Sapma davranışı, etiketleyenin bakış açısına göre değişmektedir ki etiketlenen davranışların bazıları evrensel olarak olumsuz değer taşımamaktadır (uyuşturucu madde kullanımı, eşcinsellik algısı, alkol kullanımı vd.).

Damgalama bileşenlerinden ilki olarak tanımlanan *etiketleme* için, *insanların arasındaki farklılıkların çoğunluğu dikkate alınmaz ve sosyal bir konu olarak değerlendirilmez (arabalarının rengi, sevdikleri sebzeler). Ancak bazı farklılıklar (deri rengi, cinsel yönelim vd.) belirgindir ve bu özellikleri seçmek ve adlandırmak etiket oluşturmaktadır, bu da damgalamayı anlamak için önemlidir* (Link ve Phlan, 2001: 367, Link vd., 2014: 513) denilmiştir. Bu adımda *olumlu* ve/veya *olumsuz* değer taşıyan *teki* etiketlerini görmek mümkündür. Bireyin ya da grubun ötekileştirilmesi için çoğunluktan farklı herhangi bir özelliğinin olması yeterlidir. Damgalama kavramlaştırma sürecine dair bileşenlerin diğer adımlarında, baskın kültürün inançları-

nın etiketlenen kişilerle ilgili istenmeyen özellikler ve olumsuz kalıp yargılarla ilişkilendirilmesi söz konusudur ve sonrasında bu kişiler arasında *biz* ve *onlar* şeklinde ayrılıklar gerçekleşir. Etiketlenen insan statü kaybı ve ayrımcılık yaşar ve damgalama eşit olmayan sonuçlara neden olur (Link ve Phlan, 2001; Link vd., 2014).

1.2. Öteki ve Ötekileştirme

İnsanın kendi kendinin bilincinde olan bir *özbilinç* varlığı olduğunu dile getiren Hegel, *özbilincin* de ancak tanınan bir şey olarak var olabileceğini söyler (Hegel, 2019: 191). Ona göre gelişmiş bir *özbilincin* oluşması ancak diğer *özbilinçler* tarafından bilinmesi, kabul edilmesiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla *ben* dışında başka bir bilinç tarafından onaylanmadığı sürece *var olmayı* tam anlamıyla yaşayamaz. Kendisini tanımak ve tanınmak için başkasına yani *öteki* olana ihtiyaç duyar. Bu yüzden bireyler/gruplar *Köle Efendi Diyalektiği*²ndeki gibi iki karşıt bilinç olarak konumlanır ve aralarında bir eşitsizlik/karşıtlık vardır; biri (köle) diğerine bağımlıyken diğeri (efendi), dolaylı yolla bağımlı olsa da bağımsızlık mücadelesini kazanır (Hegel, 2019: 197). Bu süreç *özbilince* sahip olmanın yanında bir *yabancılaşma* sürecidir. Öteki, *ben olmayan* her şeydir ve *ben* ile olan ilişkide uzaktır, yabancıdır, başkadır.

Hemen her kültürde bir biçimde ortaya çıkan *ben* ve *öteki* ayrılığı söz konusudur. Henüz *doğu-batı* diye bir ayrımın bulunmadığı dönemlerde bile (bir ucunda daima bir ‘ben’ ve diğer ucunda ‘ben olmayan’ ya da ‘öteki’ bulunan) yaşanmış olan *erkek-dişi* ikiliği; bugün bir dine inananlar ve inanmayanlar, bir etnik kökenden olanlar ve olmayanlar, bir görüşü savunanlar ve savunmayanlar, köylüler ve kentliler, zenginler ve fakirler vd. olarak gördüğümüz karşıtlıklar *ben* ve *öteki* ilişkisinde çizilen sınırlarla ortaya çıkmaktadır (Kiraz, 2011: 153).

Tarihi sürece bakıldığında *öteki* (*alius, alia, aliud, alien* vd.) kavramının yabancılar veya diğer insan topluluklarını nitelerek için kullanıldığı görülmektedir. Grekler 6. ve 7. yüzyıllara kadar yabancıları tanımlamak için kullanırken Avrupalılar coğrafi keşiflerde (15.-17 yy.) karşılaştıkları yeni yer ve insan topluluklarına (*barbar* sözünün ortaya çıkışı da *ötekileştirme* yoluyla), Hristiyan olmayan unsurlara (12.-18.yy.), Rönesans döneminde *aydınlanmamış olan(lar)* karşılık olarak kullanmıştır (Subaşı, 2003:15-16).

Ötekileştirme sürecinin bir yönü, *farkın saptanmasına dayanan tutum* temeline dayanır. Bu fark kaçınılmaz olarak *şağıda olma bağlamında* yorumlanır. *Ben* ötekine değer biçerken kendisini ölçüt alır ve *ötekini* kendisinin eksik hali olarak görür ve kendini tanımlama şekliyle daha aşağıda gördüğü *ötekiyi* aynı zamanda olumsuz bir konuma yerleştirir: benden olanlar ve benden olmayan *ötekiler*. Bu konumda *kendi, öteki* ile arasındaki farkı öteki olanın çıkarılması, dışlanması ya da yok edilmesi yaklaşımıyla sürdürebilmektedir. Doğu’yu geri kalmışlıkla ifade eden Batı’da, Batı’yı sömürgeci olarak nitelendiren Doğu’da, tarihte yapılmış olan ırkçı faaliyetlerin temel mantığında vd. da bu tutum vardır (Schnapper, 2005: 27-28). Diğer tutum ise *evrenselciliğe* ve *asimilasyona* dayanır. Bu bakış açısıyla *öteki* kendi özgürlüğü içinde ka-

² “Köle Efendi Diyalektiği” Hegel’in *The Phenomenology of Spirit* adlı eserinde yer alır (ss.191-204).

lamaz ve *ben* olmak durumundadır. Öteki, *ben* kültüründe *kendi var olma* durumunu kaybederek yok edilir ve asimile olur (Schnapper, 2005: 27). Öteki ile her iki ilişki tutumunda görülen odur ki ortaya çıkan tavır olumlu, yapıcı ve destekleyici olmaktan uzaktır. *Tanınma* (kültür, kimlik, din vd.) kavramlarının tartışıldığı günümüzde gerekli olan *ben* ve *öteki* mücadelesinin sona ermesi, farklılıkların kabullenilmesi ve ikiliklerin devamının sağlanmasıdır (Kiraz, 2011: 160).

2. İnceleme Yöntemi

Bir süreç ve durum olarak, farklılaştırma ve ayrıştırma düşüncesiyle gerçekleştirilen *öteki-leştirme* ve en temel noktada bir farklılaştırma eyleminin sonucu olan *öteki*, bir imge yaratmaktadır. Bu imge yargılar içeren kimi zaman aşırı bir olumsuzlukla önyargılar kimi zaman *etiketleme* (*damgalama*) şeklinde karşımıza çıkabilen olumlu olarak da benzeştiren bir düşünme ve algı biçimidir (Ulağlı, 2006: 104). Bu etiketlemeler evrensel yargılamalar (cinsiyet, köken, din, ırk, mezhep vd.) olabileceği gibi toplumsal kültürel algılamalara bağlı olarak daha sınırlı bir alanda, belli topluluktaki farklılıkları (Antik Yunan’da *Yunanlılar-barbarlar*, Batı’da *beyazlar-siyahiler* vd.) ifade etmek için de kullanılmaktadır.

Çalışmada, inceleme metinleri olarak Karahan (1996)’ın yapmış olduğu Türkiye Türkçesi Anadolu Ağızları sınıflandırması esas alınarak, Batı Grubu (Afyonkarahisar Merkez Ağzı, Antakya Ağzı, Aydın Yöresi Ağızları, Balıkesir İli Ağızları, Bergama Kozak Ağzı, Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı, Ermenek Yörük Ağzı, Eskişehir İli Manav Ağızları, Eskişehir İli Yörük Ağızları, Isparta Merkez İlçe Ağızları ve Manavgat ve Yöresi Ağızları), Doğu Grubu (Ardahan İli Damal İlçesi Ağzı, Bayburt ve Yöresi Ağızları, Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı, Iğdır İli Ağızları, Siverek Merkez Ağzı, Şavşat ve Yöresi Ağızları ve Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları) ve Kuzeydoğu Grubu Ağızlarında (Artvin İli Arhavi İlçesi Derecik Köyü Ağzı, Rize İli Ağızları, Trabzon ve Yöresi Ağızları ve Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları) *öteki etiketlemeleri* belirlenecektir. Türk toplumunun millî ve kültürel değerlerinin, düşünce yapılarının, hayatı algılama ve yaşama biçimlerinin belirlenerek incelenmesine/anlaşılmasına imkan veren ağız çalışmalarından yararlanarak *öteki etiketlemelerinin* tespit edilmesi, *olumlu* ve *olumsuz* değer taşımaları bakımından sınıflandırılması, *öteki*’yi etiketlemenin dilsel ve kültürel kodlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3. Türkiye Türkçesi Ağızlarında Öteki Etiketlemeleri

İnsanlar, dil ve onun eylemi olan konuşmayla kendi gerçeklerini söylemler halinde inşa ederler. Bu söylem pratikleri; zaman, tarih ve kültür ile bağlantılı olarak sürekli dönüşür. Bu söylemlerin inşa edildiği bilgi evrenleri toplumların repertuarları gibidir, onların muhtevası ve işleyişi bize toplumun gerçeklikleri hakkında ipuçları verir (Arkonaç, 2004: 93). Bu sebeple *ben* ve *öteki* kavramlarını anlamaya çalışırken Türk insanının *kendine* dair gerçeklik bilgisinin ne olduğu, kendi çerçevesinin içine neleri dahil ettiği ve kendinden başka olan, çerçevesinin dışında kalanları (başkası, yabancı vd.) *öteki etiketlemeleri* ile nasıl adlandırdığını Türkiye Türkçesi ağızlarından hareketle tespit edilmesine çalışılmıştır. Belli başlıklar altında gruplandı-

rabildiğimiz bu etiketlemeler (ırk, etnik köken, batılılaşma, ekonomik durum vd.) olumlu ve olumsuz değer yargıları içermektedir.

3.1. Irk-Etnik Köken

Ben ve öteki ayrımı genel olarak irksal nedenlere dayanır. Temelinde fiziksel/biyolojik farklılıklar yatar. Irkçılık, biyolojik açıdan eşit olmama fikrine dayanarak da kendini bilimsel temele oturtur (Akpınar, Şahin, 2017: 332). Ekonomik döngüler ve siyasi krizler, hatta savaşlarla yakından bağlantılı olan bu ötekileştirmeler toplum içinde/ halk arasında zaten mevcut olan (ama derin uykuda bulunan) düşünce, önyargı ve kalıp yargıların yavaşça ortaya çıkmasına yol açar (Somersan, 2009: 7). İncelenen Türkiye Türkçesi ağızlarında ırk temelinde ötekileştirme içerdiği tanıklanan tümcelerde etiketlemeler; genel ifadelerle (cavır, covū, gāvur vd.), milliyet adlarıyla (yonan, ermeni, urum, çerkes, türk vd.) ve ten rengine dayandırılarak (beyazlar-siyahlar) yapılmıştır:

bəzim_evimiz benim bobamıñ_ėvi ebemiñ_ėvi yunan harbinde dođ... **gāvurıñ** hasdāne-siyimişdi. giderken üş ğatlı evimiz varımış dā temāmen camımışdi. yağımışla gitmişler çatır çatır. (EİMA. I/24 : 54-55)

burayı da doğkuz yüz seysen yedide tutduğ. köyi de satdığ. Köyde heş bi tene **yerli** kalmadı. heş bi tane **çerkes** kalmadı. Şimdi köye gidiriğ. olmuşuğ köyün **yabancı**sı. çoğunu da tanımiriğ. ele hepsi köyli oldi. şimdi o duvarlara bağiriğ. o yollara bağiriğ ele tamamen **yabancı**. (VGKHA. 25: 18-21)

bi de vārdı bizim **mācır**, **çerkez** bağ esgiden yabana kız verip alma yoğdu bizlerde. onnarda **ole_đer** biz yaban ne kız veridik ne alırdığ esgiden, ama şimdi **arışdı**, bozuldu. (DEYA. II-65: 38-40)

iki yaşında çöcuĸlāñ ayānda çarıĸ vā vallā. **rusdan** kırtulmuş diy mi? çoĸ fenādi. **ermenı** bi köyde gördüm. kendilēne ğazdırmış öldürmüş **türkmennerı** gömmüşlē urı. yanıĸ derece gördüm unu da üç biñ ğişiyi süñgülemişlē. bizim **ıopuĸ** dayı burdan şiyen ğemiş ğarabekiriñ posdasımış. somalı kosdiniñ_ölu dimitiri diye geliyu. tireni arıylāmış **ermeniler**. hindi türkiyi şı_ıdiyułā. soykırmı aslında kim yaPdı? **ermeniler**. sabāla geliyumuş ğarannıĸda cepı geliyu. çayını içiyu hem ğurşun atıyumuş. (BİA. III-9: 49-56)

SÇ: bu köye yu.. **türk_asgerı** soğulmamış. türk_asgerı yōmuş, **yonannılar** **ğāvurlarıñ** **asgerleri** burdeymiş, yüzüne ğülmüşle. yüzüne ğülmüşler köyüñ_ısannarı doyurmuşlar, yidirmişler_ınnara. pişirmişler fırrınlarımız vadır hep eviñ_önünde. ekme_ı 'kendimiz yaparış. pişirmiş pişirmiş_ınnara yedirmişler. kānı tođ. kem.. mustafa kemāl kemal oşarlarmış bizim_ınsanna. karşı gelenlere **kađıverilēmiş** cimcī. mallarına cannāna pek zarar vememişler bu köve. (EİYA. II/06: 178-184)

bizim bi  om umuz var_ıdı evimizin  n nde.  imdiki adıyla **siyahla** dedimlele bizim **be-yazlar** ıla birisi  vlemmi di.  vlendi i in, adam tabi **siyah** oldu i in, bizim t remize uymadı i in bunnar aralarında ayle  avgası yapmı lar. (İMİA. 21: 1-3)

bizimkiler a ıskadan, osmanlı d lmı  ya demin anlatıyordım  ocu_a, osmanlı d lince biz diy r **t rklerin**  apısına kırmızı i aret koymı ler. bunnar  afa dutmı ler ya **rus** h k metine bir g n de tiren gelmi , yana mı . bunları asper_inen, saldatlar_inen, zor_inen tirene y klemi ler, d ru sibiryaya g ndermi ler. (AİDİA. II: 1-4)

Halk arasında olumsuz nitelik ta ıyan ki iler i in veya istenmeyen durumlarda dolaylı yol-larla (benzetmeler, yakı tırmalar vd.) ırksal nitelik ta ıyan  tekile tirme s ylemleri kullanıl-maktadır:

mesel  bi  sanı  ızdınnan “**covuru _ retdi**” deyo  biz. bizim k lim miz  le.  nn  “**cov  yaratdı ı**” dey l .  nn   l . t b  y  rabbim. biz si irl ndik mi “**covuru _ retdi**” diyoz.  ızdı  mı si irl ndik mi b_ sanı  ok si irl ndik mi “**covuru _ retdi** s n    ba am” deyo . b le  iziyoz  ari bunu mesel   d  d vcen b n. “   ba am s n **cov  besledi** s n  g sd r verem b n s n  day nan”  l  deyo .  nn  **cov ** lafi  ok  onu ul . biz  ci si irl ndimiz and  dey riz biz. s n    ba am s n  “**covuru _evladi**” s n  dey riz. mesel  k nd   okl miz si irl ndinn n  l  g vg   d riz.  nn  devamlı “**cov  v di, cov  yaratdıy **”. (AYA. I-A/15: 199-205)

 avır dininden sa lam: sa lam olmayan  r k e ya i in. “*bu  avır dininden sa lam ma-sayı nerden buluksu ? Her bir yanı sallano.*” (AA: 307)

 avır parasınınan on para etmez:  ok de ersiz, a a ılık ki i i in. (AA: 307)

yahudi t ccar:  ıkarımı, bir i ten sa layaca ı k rı, a ırını derecede g zeten, kollayan kimse i in. (AA.349)

Olumsuzlama i erdi i g r len tanıklanmı  bu  rneklerin yanısıra olumlu de er ta ıyan  teki etiketlemeleri de mevcuttur:

dedemgil yanı buraya isgen_oluyolar. ba _annadı  mı, diK ad_ıT, buraya. **cavır** o zaman **cavırınan** yapıdırıylar  vi. bizim **t rk**den  adırdı bilen da ı  omayı bilen yoK_ u. **urumlar**, **cavır** bu didimiz **urum**, mesele unnar annadın mı? (BİA. II-9: 80-83)

benim k k m g vertepeli, annanem v mi  annanemi  gen lindemi  unn . bizim d ver-tepede    sene durmu  **esgi  avurl **.    sene **yerli  avur** derl mi , **yerli  avurl **. (BİA. III-7: 103-105)

burda ba  kazarlarmı ; y z ki i, iki y z ki i gelirlermi  burda  alı ırlarmı  **ermen**i zama-nında, e bah ha bu kar ıda g rd hların bu heppi ba  yerleri yani, ba  duvarları belli da yani, o **adamlar**  alı kan_adamlarmı , o zaman hani bizim **t rkler** de  alı kanmı , onnar da. e  indi **t rkler**  alı mı ı bedeva para ola ki yeyeler. (Dİ  YA. 17: 14-17)

Bir ulus devletin inşası sürecinde farklı etnik gruplar ve uluslar varlığını sürdürebilir ve bu durumda bazen karmaşık sorunlar ortaya çıkabilir. Ulus devletin bütün vatandaşları için eşit hak ve yükümlülükleri vurgulaması gerekirken bir grup vatandaşını etnik kimliğinden ötürü ayrıma tuttuğu durumlarda (etnik ayrımcılık) bilinçli veya bilinçsizce yapılan uygulamalar ve bunların topluma yansımaları söz konusu olduğunda (Lordoğlu, Aslan 2012: 120) etnik kökene dayalı öteki etiketlemelerinin de var olması kaçınılmazdır. Türkiye Türkçesi ağzlarında bu konuda tanıklanan örneklerde ötekilikleri ön plana çıkaran ifadelerle (onnar-bizler, asil, öz vd.), olumsuz nitelemelerle (karışık, yabancı, guyruklu soyu vd.) ve etnik adlarıyla karşılanan (tağtacı, cıñgan, çepni, dadaş vd.) olumsuz etiketlemeler bulunmaktadır:

bizim gibi deil onlar, **yörük** yapmazlardır. sonra biz onlardan hele hele gız alıp olan evermemiz olamaSdı, onlar ayrı bir gâbine, **tağtacı**. biz onları içimize gâtmazdık. haz_ëtmezdik biz onları **yörük** olalağ, öle bi şeyimiz vardı. (MYA. 20: 160-163)

öle memlekët_ora. orıya adam gonar mı, **ayı yörük**_orayâ isan gonar mı? HİD: **yörün guyruklu soyuymuş**. SD: ne va cānim. onna.. yarın zürıyetin nerde duracığ, nerede ürüyıcik? ne yıyecik, ne içecik? (EİYA. I/15: 53-55)

ıspanya **roman**dır, kökenne girdiñ mi. **roman** demek ıspanya demeKdir. onnara isim tağiler, **cıñgan** diler, öyle bi şey yok. uydur uydur dağ_ışde. tağan inğilis. inğiliz yazarı, kitabı ikiye parçaladılar. müslümannara kötü boyları verdiler. iyilerini kendi aldılar. Hırısdiyan didiK, şu didiK, bu didiK işde öyle ha. onuñ kökenne girdiñ mi bu çıkar. dümbek çalmadēm galdı diyon dümbek de çaldım çamavlıda. gencer sen bilmiyon, güllünün doğününü ben çaldım. ābemden bi dayağ yidim, sen **cingen** misin dedi. (BKA. I-16: 37-39)

sınır vardı, vardı. sınır vardı. bizim alevi sünnilere gitmezdin. annadın mı, sınır vardı. beki yanı, şurda yirmi seneye gadar tātacıya giTdiler. annadıñ mı? şindi bizde **çerkez**den gelin va, **ıladan** gelin va, **yörük**den gelin va, annadın mı? her millet, o okuyan çocuKlā gitdi, ırK garişdı yanı. onnar da aldı, onnara da gitdile, şindi denişdı yanı. (BİA: II-12: 46-50)

Olumsuz değer taşıyan bu örneklerin yanında etnik farklılıkları ötekileştirmeyen olumlu söylemler de vardır:

yörükler baK, yörüG_şıreti, **çepniler** bizim mesele bi de **macırlar**, bunnar **öz türk** olan türkiyenin_çindeki eñ soylu **öz türk** bunnar. **macırlar**, **yörük**ler **çepniler** üç gām bunna. Aynı türkceyi bilille. öbürgünnēñ hePicī yerli de osmanı devletinden önceki bunna. öñceki şey osmanı, osmanı da **yörük**. aynı bizim gāmdan. ortasyadan aynı berāber göçümüz var. hepimiz osmanıyan **çepni** gardaş. **yörünen**, ikisi aynı gardaş. onnar tarihtaTı hālen devam etdiriyi. onnar da bilī, bilī tariğē bagdıK sıra onnar da bilī. (BİA. II-9: 179-186)

manav bura. bizim burda hiç bu memleKetTe garişık yok. Hiç yok mu karışık? ZA: hiç yok. sōnadın_ışde şeyler geldi **macırlar** geldi. Unnar garişdı. **kürt mürt** öle bi şey yok. **manav** bizim burla. hep. (EİMA. I/11 : 22-24)

Kürt gelin var mı? SK: kürt gelin var. olabilir. EB: Kaç tane var? SK: unu bilemen dē...EB: Birkaç tane var galiba. SK: heral bi bu yanda var. baş bu hinciK gonusdū uñūS u, u da var. hani getiriyorlār bōle heP. olsun hepimizin allaha bir yavrum hinci isim ayrılmış. bēn ōle hani ayırtım yok bizde. (EİMA. I/6: 145-147)

yedi göbeKde gelmiş derle ortasyadan türKmenleri buruya. yani yedi göbeKde. düşün yedi asırda buruya geldiği söyleller. çıkış aynı yürüklerle barabar. onuñ jçi hani derler ki **türKmenne yürün** arasında bi sovan zarı var. gerçenden şimdi zar mar yoK da. bi yürünen bi yere gessen çoluñ çocuñ gāyaT böyle diyolog olu yumşag olu yani. (BİA. I-4: 19-23)

atatürk dedi Ki, doKsan dörT dene köy var didi. balıkesiriñ güney ve batısında didi. bunna- ra didi, bölge bölge isim taKdılar didi. hePsi aynı millet didi. **çePni, türKmen, yürük, manav, dadaş, amazon.** bölge bölge düşman isim taKdı. bunu yapan iñgiliz. var bunuñ kitabı. ama menderes galdırmiş kitabı. (BİA. II-8: 1-4)

abe İğdirın yarısı **azeri**dir, yarısı **kürT**Tür. tabi **kürT**lerden dağdan, yayladan, köyden şehre inince çoğu **kürd** olmuş. **azeri** de azar burdan galiba göÇ ediyor. **kürdler** heP burdalarmış. seferbirlikTe bile **azerilen kürT** birlikTe yaşamışlar. **kürd**lere aşireT diyorlar, çoğunluK **kürT**-Tür. (İİA. 18: 32-35)

3.2. Din ve Mezhep

Dinî gruplar arası farklılıklar ve tarihi anlaşmazlıklar bilinen bir gerçektir. Farklı dinler arasındaki uzlaşmazlıklar, aynı din içinde yer almasına rağmen kimi inançları nedeniyle birbirinden farklılaşan ve mezhepler olarak adlandırılan gruplar arasında çatışmalar (Keser 2004: 5-8) ulus-devletler için olağan bir durumdur. Türk zihniyet dünyasına bakıldığında *ötekini* belirlemekten ziyade *kendini bilmek* önemli bir yere sahiptir. Çünkü Batı'da inanılan aksine, doğuştan gelen bir günahkarlık olmadığı gibi, insan eşref-i mahlukat olarak tanımlanmıştır. Bu anlayışla *Yaradan* merkezdedir ve *yaratılana* hoşgörü O'ndan ötürüdür (Tatar, 2008: 188). Taranan metinlerde İslam dini ve onunla bağlantılı alışkanlıklar/gereklilikler/gelenekler (namaz, abdes vd.) yüceltilmiş, bu dinin alt kolları olarak kabul edilen mezhepler (alevî, sünnî vd.) kendi içlerinde ve diğer mezheplerce ötekileştirilmiştir.

türkler de **cavır** oluyum diyu emme olamaS güranı kerimimiz var yavrum. nası lafım, yerinde dē mi bu laFlar? dap ali dayı vardı öyle derdi, bizim **türkler cavır** oluyum diyu emme olamaz derdi, güranı kerim var derdi. (BİA. I-3: 168-171)

ŞDB: Nuran abla seni istediler mi yoksa kaçtın mı Erdal abiye? NA: gışdım, e vemedile beni buna. ŞDB: İstediler. NA: isdedim de, benim ayilem biraz **mütasibdi**, hani namaz, abdes. bunnā da öle deyildi, vemedile. (BKA. I.1: 113-117)

benim evlenmama var daha. o benden yirmi yaş büyük. babam da söyledi ki “kızım” dedi, “**mislimandur**. kır anini mur anini oğur, cisleri temizdür. git oriya. burda bi **yabancı** işdi seni,

ya rakıcı hımarcı. ille ki bi yerde basar aluller seni. buna git.” ben de giTTim işdi. yazıydi, yazı olmasa bozulurdi. (BYA. 2: 63-66)

oni oa verduK. ne bileyim bi ehlaKlı **misliman** bi kız bulusak vereceuk oa. haşimdi araba aliy hā kapıda. haşimdi bi ehlaKlı. bak mesela seni nasi benzettim olara. olar bizden räziydi ehlaKlı. (VYA. V: 161-163)

sınır vardı, vardı. sınır vardı. bizim **alevi sünnilere** gitmezdin. annadın mı, sınır vardı. beki yanı, şurda yirmi seneye ğadar **tātacıya** giTdiler. annadñ mı? (BĀA: II-12: 46-47)

sandediyula ki bizi, **türKmen** aşiretini hazıratı aliye dāpiyu sandediyu. hazıratı ali şey evet ali emme muhammeT peygamberimis. canı olan kişi hem muhammeti peygamber. ne diyuñ, ya allah ya muhammeT ya ali, ali üçüncünü söyliyuñ. hiç aliyi söyliyuñ mu muhammeTden evel? söylemiyuñ amma gel gelelim annaT bunu işde, geri dehil. herkes kafasına göre deyİP geçiyu. hazıratı ali hemi emmisi hemi ğaynatası hemi müsēbi muhammet efendimis onuñ ya. cum āşamlāniñ ülüşü. biz onnardan gördümüzü yaPmaya ğayrat ediyuK. (BĀA. I-5: 277-284)

şindi neye bozanönü? Bunnā üç yörükmuş, üç ğardeş. biri demiş ki ben **boz apdalım**. oteki demiş ben **ġır apdalın**. biri demiş kī ben **ġul apdalım**. nas olüyo bu? bozanönü, ğulönü, aliköyü. yani **bettāşilik** şēsinden... **bettāşi** işēni seşmiş, alikōne oturmuş. ğulēnine iki ğardeş ayrılmaK istememişler **bettāşilik** Ten. biz demişle o şeye girmiyoruz, ırka. biz demişle bu ırkı tākib etcez. (İMĀA. 30: 35-46)

ıspanya romandır, kökenne girdiñ mi. roman demek ıspanya demeKdir. onnara isim taķiler, cñġan diler, öyle bi şey yok. uydur uydur daK işde. taķan iñgilis. iñgiliz yazarı, kitabı ikiye parçaladılar. **müslümannara** kötü boyları verdiler. iyilerini kendi aldılar. **Hırsdıyan** didiK, şu didiK, bu didiK işde öyle ha. onuñ kökenne girdiñ mi bu çıkar. köken tārīne. (BĀA. II-8: 15-19)

savaş zāmanı, yavuzun zāmanı. oğumuştursundur. o zamanlar **aleviye** zor verirlerdi. **aleviler** biraħmış, ğalmış. şindi **alevi** köylerini gör. bir şehir içinde yoħtur. hep daġ başındadır. (AĀDĀ. IX: 48-50)

biz de **çePni** boyu olaraK seydi sādēt soyu olmayan insanıñ arķasında namas kılmayıs. ve bis cemimizi de ğörgülü olaraK yaparıs. ğörgü ve sorġu vardır bizde. seceresi bellidir. mūsayı kázım yedinci imamlardan mūsayı kázıma bālyız. biz ona el etek dutarıs. ha bizde bi de dört kավ olacaK. bir müse iP kավli iki rehber kավli üç mürşid kավli dört pir kավli. bu dört kավil üzerinde olmadıKdan sōra biz cem tuTmayız ve onuñ cemine girmeyis. seydi sādēt olacaK. (BĀA. II-10: 66-72)

3.3. Soy

Ötekileştirme; ırk, etnik köken, din ve mezhep temelli olabileceği gibi soy temelli olarak da ortaya çıkabilmektedir. Sosyal grupların kendilerini diğer gruplardan ayırarak kimlik kazanmaları soy, kültür ve dil temelleri üzerine inşa edilen insan ilişkilerine dayanmaktadır. Bu grupla-

rın ortak özelliği grubun sahip olduğu farklılık bilincidir ve neticesinde ortaya çıkan ayrımlar zamanla beraberinde ötekileştirmeyi getirmektedir (Akınar; Şahin, 2017: 332). Ağzılarda tanımlanan örneklerde akrabalık ölçüsü (üvey, döl, analık vd.) esas alınarak yapılan ötekileştirmenin yanında yaşadığı evden, şehirden veya ülkeden başka yerde olanların (el, dışarıklık, komşu vd.) ötekileştirilmesi söz konusudur:

benim hanımın annesi çok küçük yaşta ölü için **övey annē** elinde büyüdü. hani böyle pek oyuna moyuna da pek fırsatı olmamış yani. ya olsun canım ne fark edecek işin gerçeği bu yani. hani çocukluğunu yaşayamamış diyebilirim yani. (EİMA. II/15 : 95-97)

ŞDB: İyi bakarlar mıydı size? ME: gızım şimdi şu pontula yamalık yapıp olmaz, **üve** mi allah düşman başına vemesin. yani eyi bi şe deldir, kim olusa olsun. (BKA. I-25: 13-16)

bu **döl** de benim başıma **amel**. (baş belası, usanç verici, yük) (AA. amel: 42)

benim çocukları da gelinlerim var. a şimdi biri kaynımın kızı, bi denesi gene benim adamın amcasının oğlunun kızı, bi denesi gene amcasının oğlunun oğlunun kızı. üç gelinim. kızlarım da biri **yabancıda** biri benim bacımda, teyzesinde, bi danesi bi denesi de şeyde gene bizim **ekrabada**. (BYA. 6: 14-16)

böyüklerini bilmeyolā vallaha **çocuklarını**S. hiç olur mu! neredese **akrabalıkla** vilen bitcek. gitmelē yok, gelmelē yok. şu kimmiş deyo, hiç tanımeyö çocukla. (İMİA. 10: 62-66)

bir zamannar yaşamışlar, anaları ölmüş. Çocukları öksüz kalmış dutmuş bu adam evlanmağışdamış, evlanmış. Bunnara **analuh** gaturmuş soora anaları soylamış boyuna: bu çocukları kaybedacağsın, ban bunnara bahamam demiş. (ŞYA. 9: 576-578)

NB : Nerye Burçin? Niçun süsleñdun? BŞ : Sevgilimle buluşcam. NB : Bu cadı cadı... **Yeni nesil** çok fena. NA : **Yeni nesil** gelin edilmez. (AİAİDKA. 6: 65-68)

dürüler çok itinala yapılır çünkü **el** içine çıkacak, eñ iyisini yapmaK lāzımdır. (AMA. 5: 19-20)

bu kadın buralı del; **dışarıklık**. eğerem buralı olsadı hemene tanırdım keni. (AA. dışarılık: 90)

el mi yaman, bey mi yaman? bey evde oturyo, **el yaman**: Zengin kişiler ne kadar güçlü görünürlerse görünsünler, başkalarına pek zarar vermezler. Kötülükler daha çok açlık ve yoksulluk çeken çevrelerden gelir. (AA: 303)

yabançılan argadaşlık yapılır Komşılan yapılmaz. ne gelirse **Komşidan** gelir zarar edersin. ama sen geldin marnadan habiriya meraba meraba herkes gider yerine yurduna. (VYA. XXVI: 70-72)

Olumsuz değer taşıyan örneklerin yanında öteki olanın yüceltildiği, yeğ tutulduğu söylemler de bulunmaktadır:

ālem afyon halkı dördünü bi gardaş sanıyōdu. ma āllede āvlē āltı üslü şōne, **bi āviñ çocuĝu ĝibi**ydik hepimiz de, beş āltı tene deliKanlı varıdı, bubamgil varıdı. (AMA. 25: 2-5)

ħasır üzerinde olsa bile asil kıızı al: Zengin ama görgüsüz bir ailenin kıızı ile evlenmektense soylu fakat yoksullaşmış bir aileden kıızı almak daha iyidir. (AA: 312)

o tāz_ekmein_de gelenner... **ħısm, akraba, ĝonu ĝoņsu** hāp gelinir. o belki tavanıñ yarısı yenerdin yani. (İMİA. 5: 39-41)

NA: Hep böyle birlikte mi çalışırınız? EY: evet **arkadaşlalla, ĝoņsulalla** işte **ĝayınmalar, ĝörümceler** hep burda. hep beraber yaparıs. ĝışlıĝ_ekmek yaparıs, ireşte yaparıs. gelenēmiz görenēmiz neyse onnarı yaparıs. (EYA. 39: 20-22)

neneleri de nekıız_idi, ama bir **üvey anaları** var_idi, çoh değerli bir karıdı. hem güler yüzlüydü hem açlıh_elliydi. ismi fāTmaydı. (İİA. 78: 95-97)

benim bi **kayınmam** var_idi nur yāsın canına. haşindi hiçbi şem olmasa da o sā olaydı. çok ēyi bi kariydi. (VYA. XV: 7-8)

Anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk) olan **öksüz**³ ile babası ölmüş olan (çocuk) manasına gele **yetim**⁴ durumunda kalmış bireyler de olumsuz değer taşıyan ve ötekileştirilenler arasındadır:

oKul kapinin öundaydı ama beni oKula yollamadiler **yetim**iduk. (VYA. XV: 15)

geline veridiler sīr ismini derdiler artuk senindur. bā kimse vermedi. ben her yerden **yetim** beyüdüm yetimluKlan tamam oldum. yetim beyüdüm ben küçük yetim dokuz yaşında yetim oldum. bobam eldi yāni. (VYA. XVI: 294-298)

daha sōna işde nasıl işē oldusa, **ösüzleri** dedilē devlet alcāmış da okutcāmış dedilē. hinci ben unu duyunca ĝadā, ben dedim gidēn dedim, gidip de nāpcāñ bi ebe filen olurun dedim. (BKA. I-7: 102-105)

şindi bizim biz **yeTim** beyuduK **yeTim** beyünce bizim **anamız** yōdi Ki bi şe öretsaydı bize uşacūm. ne bilelim **üvey analarlan** bile şı ettuk iKi tane **üvey anne** geldi üstümüze bi şe bilmeyruk yalan Konuşamam. **anan** olacaK Ki öretecek sā bi şe. (VYA. XXIII: 25-28)

3.4. Memleket

Çoĝu toplumda göç hareketleri etnik ve kültürel farklılıĝı etkilemekte; nüfusu, ekonomik ve toplumsal dinamikleri biçimlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tatar, 2013: 75). Çeşitli sebeplerle farklı etnik, kültürel ve dinî kökenlere sahip insanlar aynı mekânı paylaşır hale gelmektedir. Bu durum sosyal ilişkilerde zaman zaman problemleri de beraberinde

³ bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük (Erişim Tarihi: 14.03.2023)

⁴ bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük (Erişim Tarihi: 14.03.2023)

getirmektedir. Çünkü, *kültür ve kimlik, göç edenle birlikte taşınır, yani sınırın öte tarafına geçmekle kaybolmaz. Fakat taşınan unsurlar aynı kalmayıp değişirler. Aynı zamanda gittikleri yeri de değiştirirler. Ancak beklenildiği ya da iddia edildiği gibi melez bir kültür kolaylıkla oluşmaz* (Tatar, 2013: 76). Bir araya gelen ya da başka yerleşim yerlerinde (köy, kasaba, ilçe, şehir vd.) hayatını sürdürmekte olan farklı kültür ve anlayıştaki insanların yaşadığı/yaşamaları muhtemel durumların yansıdığı olumsuz değer taşıyan öteki etiketlemeleri Türkiye Türkçesi ağızlarında incelenen metinlerde mevcuttur:

istediler kızı istediler kızı vermedi bobası ben vermem dedi **komandıradan** ben vermem dedi. e uşan evi var. uşak āşik oldi bu kıza. oKurken ufacuken orta mektepTe. çare yoK çare yoK işte aldı oni. aldı haşindi oldi bi uşacū kıcazi oldi ondan haşindi yeni oldi e ēyi. (VYA. VIII: 103-105)

büyürdüñ de öle duyardıñ çocūnū **yabana** vırdimiz kızlarıñ, **Kurbetere** vırdimiz. şindi hemen çocuK dünyaya geliyo. (EİMA. I/15 : 63-64)

sōna **dışālā**da inşātİlā yapaLādı, özsoylā vā, şindi finansör mü diyōlā gālī ağā sermāye veren, āmcam, ābeyim ikisi, inşātlanıan ūraşırdı, ödemişTe biliyon bi postāne binā yapTıK yani güççüyūken güTdülē bizi. (AMA. 25 : 64-67)

onnā bizim dilden birāz dā denişik ğonuşuyolā **öbür taraf**. balıkköv de birāz dā bizden farklıdır. burası, horazköyü orıyī_ötüye aynı şeyi ğonuşulā. balıkköyüñ yalan dēmesī vādır. ğalañ dēyolā, yalan dēyolā. ōlū bi şey dēyolā yāni. yāni çeşit, farklı bi dilleri var yāni. farklıları var. (AYA. I-A/8: 20-23)

Olumsuz değer taşıyan bu örneklerin yanında memleket farklılıklarını ötekileştirmeyen olumlu söylemler de vardır:

kendimizden **kövden** övyetmen_jdi. (İMİA. 57: 82)

Kitmedim ki. **boba ocaa** tütütÇez diye burda ğaldığ. biz şēre gidinci şindi biz de bi bi_şiler olurdu. (EİMA. II/15 : 97-98)

İleri ülkelerde köy ve şehir ayrımının öneminin ve ağırlığının azaldığı düşünülmektedir (Yavuz, 1964:1). Ancak ağızlardan hareketle Türk toplumunda, avantajları ve dezavantajlarının tartışıldığı köy ve şehir hayatı ikiliğinin varlığını sürdürdüğü ötekileştirmelerle görülmektedir:

yapar. ō işi iyi. birez kendi tiPi bozuK ya işi iyi. SGA: Tipi de güzel. Mustafa K: ya baña güzel sen_öle dime ben.. baña.. SGA: Ben de kadımın. Bir şey olmaz. Mustafa K: o baña güzel. şindi **kōlü kōlü** oldūmuzdan pek kendimize ğıbar ğösTermiyoz. (EİMA. I/23 : 41-43)

nüfus dehe fazlaşmış, eskiye nisbet seferberliğe olan nüfusun beş misli fazla arttı, e arāzi nohsan, suyumuz yoğ. buna sebep **bütün millet** dağıldı, çekti getti istambollara, gurbette getti. (DİÇÇYA. 23: 25-27)

yoğdur bizim burda öle. ... hayır bizim burdū dēmezlā. bāzı **kōlē**dī dērlā. bizim burdu dēmezlā. buranıñ gonusması aynı **şehirlilā** gibēdir. ölü konuşurlā çünkü. (AYA. I-B/3: 73-75)

bizim **kōmūze** kōler özenir. bōle kimse birbirine küslü, kinni öle isan yoğdur bizim **kōmūz**-de. birbirinnen konuşmēcek şe yapmēcek. hani bālıdır yāni bizim **kōmūz** birbirine şeydir, bālıdır. öle birbirine hani öle şelik yoğdur bizim **kōmūz**de. **kōmūz** eyidir yāni. (EİYA. II/04: 86-90)

3.5. Batılılaşma

Özne ve öteki arasındaki ilişki, kültürel zemin üzerinde inşa edilen bir bakış açısıyla ifadesini bulmaktadır. Bu bakımdan Batı ile Türk kültürü arasındaki farklılıklar bu kavramların içeriğini doldurmada etkili olmaktadır (Tatar, 2008: 188). Türk toplumunun hem siyasi hem de toplumsal yaşamında uzun süredir etkili olan Batılılaşma düşüncesi insanların yaşayışlarını ve fikirlerini değişime uğratmıştır. Değişimin ilk aşamasında Batı ülkeleri önce askerî, sonra siyasi, bilimsel, kültürel pek çok yönden örnek alınmıştır (Akınar; Şahin, 2017: 333). Bu sebeple ötekileştirmenin mantığındaki kendini üstün görme, daha değerli bulma *Batılılaşma* konusunda tam tersine öteki olanı yüceltme şeklinde görülmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında tanıklanan örneklerde *öteki etiketlemeleri* (yabancı devletler, Amerika, Avrupa) olumlu değer taşımakta, yalnızca bir örnekte geleneğin aksine gerçekleşen bir durum/davranış olumsuz değerle (güya medenileşmişler) etiketlenmektedir.

şindiki her şey medeni. bugün **avrupada** ne çıktı? **yabancı devletlerde**, bizde muğağgağ aynı şiyi yapmaya çabalıyık. emme yapıyoruz da. bugün avrupanın neresinde ne çıkısa, kendimiz cızamasağ bile. (BİA. II-3: 13-16)

bekarlığda orıya gētmışler ya şindi Kardeşlerim inen de konuşirem diyiller ki “abla yani **avrupada duran bi insan** geliP köyde durmaz.” (BYA. 44: 16-18)

avrupēye gētmış birez millet. **avrupēye giden adam** zatē getürüP buriya yatırım yapmir, hep dişeriye yatırım yapir. / yōh diyi, ben buriya nē`ydecem, diyir. en basit benim abim. (BYA. 85: 62-64)

MobilyacıK öğrenduk, inşaatçiluğ öğrenduk. Bilmeduğum sanat yoktur. Yani ne hangi işe el tutarsam **Amerikan mühendisi** kusur bulamayacak şekilde sanatkârım. (AİAİDKA. 15: 93-94)

ama eskiden ana vardı baba vardı, ana babadan hebersiz isim koymazdı. e çocığın ana babası isim koymazdı. e ne yapağ işte girminci ‘asırda çocıklar **Avrupalaşmış** yani guya **medenileşmişler** ya’ ni. (SMA. 8: 6-9)

3.6. Ekonomik Durum

İnsanların ekonomik seviyesi, dahil olduğu/olacağı çevre tercihinin birincil belirleyicisidir. Bir kişinin maddi gücündeki değişiklikler beraberinde çevre değişikliğini de getirir. Bu andan itibaren içinden çıktığı muhit onun için *öteki* olur. Gücü elinde hisseden insan gelir düzeyi düşük kimselere öteki sıfat(lar)ını yakıştırır. Yaşam şartlarının çeşitlilik gösterdiği toplumlarda

“para”, güç ve medeniyet anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle maddi imkanları düşük olan kesim güçsüzdür ve öteki konumuna düşmesi doğaldır (Akıpınar; Şahin, 2017: 338). İncelenen ağız metinlerinde tespit edilen öteki etiketlemeleri daha güçlünün güçsüzü nitelendirdiği (eksik, fakir, orta hal vd.) olumsuz değer yargılarını içermektedir:

ama beraberluk var_idi eskiden. ama şimdi yok ölüm. şimdi sen de var ben de yok sen de var ben de yok hep öyle. ne zengunlū kabul edeyler ne fakirlū. **fakir** oluysin **fakirsın** **zengin** oluysin **zenginsın** boyle bi şe he. (VYA. XXVIII: 34-36)

düğün de şöle böle, herkes tabi hali halınca. **fakir** düğünü ayırıydı, **zengin** düğünü ayırıydı, **orta halın** düğünü ayırıydı. (DİÇÇYA. 12: 17)

NA: Peki kızlar neden erkekle kaçıyorlar? GA: ço_unlū kaçıyordu. vermiyollardı gūzum. **fakir** dellerdi vermezlerdi. veya da o āyleyi sevmedik dellerdi vermezlerdi veya da amcam_öluna, dayım_öluna verecez ondan vermiyollardı. sevdiğini alamıyordun o zamān. büyükler ne derse o olur. (EYA. 14: 91-94)

FŞ: hē ğaynata vimēm dedi. **üslükçüler**, **türküçüle** dedi. vēmem dedi emme ğız da ğaşdı. Sİ: Ne dedi, ne dedi? FŞ: **üslükçülē**, **türküçülē** dedi. X: ıslığÇı türküçü dedī mesēla ıslığ çalar_ evvelden. bī tane emmi vardı ıslığ çalardı, bi de kendi yolda giderken türkü söyleyē söyleyē giderdi. Sİ: Onun için mi vermedi? FŞ: hē. **üslükçülē**, **türküçülē** dedi. ben bunnarā ğız vimem dedi. (EİYA. I/03: 97-101)

parası kalmayık deyin, kalan kimse yüzüne bakmıyı **eksiğin**. (AA. eksik: 97)

3.7. Yaş

Yaşlanma bütün dünyada ve tüm canlılarda yaşanan bir gerçekliktir. *Farklı toplumların yaşlı bireylere bakış açısı farklıdır. Özellikle modern zamanların etkisiyle toplumun farklı özelliklere sahip bireylere yaklaşımları, sosyal ve kültürel faaliyetlerdeki azalma, hastalık gibi birtakım yaşlılık problemleri ve yaşam koşulları, ekonomik şartlar yaşlı bireylerin sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır* (Canpolat, 2021: 83). Diğer taraftan yaşlıların da farklı yaş gruplarıyla aralarındaki çeşitli farklılıkları problem olarak görmesi ötekileştirmeleri ortaya çıkarmaktadır. Metinlerde tanıklanan örnekler yaşlılarla yapılan söyleşilerden derlendiği için daha çok gençlere yapılan olumsuz ötekileştirmeleri içermektedir:

ësgiler esgili ölenneñ adını ğollardı. hindi gomuyo **yeni yetmelē**. (EİMA. I/10 : 70)

küçüg büyüğini sayardı. **büyük küçügi** severdi. **küçüg** kesinlikle bi **büyük** yürüdüğü zaman onı geçmezdi. bi büyüğ küçügi bi yere gönderdiği zaman “gitmem, işim var” demezdi, giderdi. (SMA. 11: 13-15)

çocuk kısmisi, **böyyükler** konuşurkan höser. (AA. kısmisi: 164)

arhadaşlarla barâber yapardık heni onnarın da yaşı biraz **gelişkin** ya. onun için bizi fazla oğutmadılar. bizi derse guymadılar. bize halı doğuttu öğretmen. **büyüksüz** dedi. yaşınız geçmiş dedi. saten bizim oğula girdimizde o sene açıldı. **gelişkin** şilere az aldılar. (İMİA. 47: 17-24)

Ee X: sāmēdayda okumadın mı sen? HS: ı ih. X: o zamanla.. HS: girdim, girdik ... bi hem bi kere bi giriverdik, o **goca goca isanlar** okur muymuş dedile. utanışverdik, geri çekiliverdik. ... emine iramatlık ne ğin bayā vardık. gülüşüverince geri çekiliverdik biz. ayıp bişe sannetdik biz. ayıp dēmiş emme. okumadık işde. (EİYA. II/08: 8-12)

Manav'dan başka kimler var? AG: kimse yok. EB: Yörük var mı? AG: yörük de yok. EB: Çerkez de yok. Kürt de yok. AG: yok yok. bi manavdan başKa şimdi kimse yok burda. amān şimdi kim_mar bizim gibi **külüsdür**ler dolu. hanı kim_mar? evler göşdü yavrum. Hep şerdeler. benim çocuklarım hep şerde. (EİMA. I/21 : 57-60)

yaşlılığ nereye vasañ sīmāyo. yaşlıları ātik kimse ğabul_etmiyo. şimdi **genşler** ğabul_etmiyo ğuzum. Olannar ğızlar, ğızım yok sāti. iki olan, iki ğēlin, gelinner ğabul_etmiyo. taķılıyasan taķıntı oluyo dēyolā. saşların dökülüyo dēyolar. zor. (EİYA. I/18: 22-25)

hindi iş tersme dönüP. esKiden biz yirmi yaşındaydık, inan^allaha gahvede oturamazdık. gahveye değil, yola çıhamazdık **böyühlerimizin** gorhusundan. hindi bahırık, belece on beş yaşındaKi bi hoduh gelir, oturur Kehvede ağsaKallığ^edir, böyüğüne Karşı gelir. (İİA. 23: 40-43)

Bunların yanında gençliğin ve gençlerin olumlu değerlerini vurgulayan ötekileştirmeler de mevcuttur:

yeni nesil daha iyi. evet. şimdi gelecek dā iyi olacağ. daha zekeler görmüyö mu? uzaya çıyorlar. adamlar ne haden ğafalı ki uzaya çıyor. yerin altından tünel vuruyorlar. tağ denize ğaden. ağlın hiç orayı düşünüyor mu? yerin altından tağ denizin_altından tunel geçiyor yā! bir düşün. (AİDİA. XIV: 28-31)

maşalla **gençlerin** heppisinin kanı vığıl vığıl kaynıyo; bir dakke yerlerinde durmuyorlar. (AA. vığıl vığıl: 251)

boķunu ellemez çocuk olmaz dēller_a, zamanında, delilikde her iş oldu bitdi. delilik de bitdi, **genşlik** de bitdi, ğocalıñ öñündeyiz şimdi yāni. (MYA.13: 97-99)

esgiden **böyü ufa** ayırıyuduñ. bizi hiç cāmiye guymazlardı esgi adamlā. emme hincikilē çöcü, buraya getiriyu sobanıñ başına. esgiden bu işler yödu. şurdan bi **böyük** girdi mi **güççük** geri çekilir. (BİA. IV-21: 35-38)

3.8. Cinsiyet

Dünya dillerinin birçoğunda kadın ve erkeklere ilişkin söylemlerde kadınlara karşı bir tutum gözlenmiştir. Kadınlardan söz edilirken kullanılan sözcüklerin olumsuz çağrışımlara, aşı-

ğılamalara yol açtığı görülürken bu sözlerin erkekler için olanına pek rastlanılmamıştır. Dilimizde de kadın için kullanılan *eksik etek*, *kadana*, *evde kalmış vd.* sözlerin erkekler için olanları bulunmadığı gibi erkekleri aşağılamak için yine kadını olumsuzlayan *kadın gibi*, *efemine vd.* nitelendirmeleri kullanılmaktadır (König, 1992: 26). Türkiye Türkçesi ağzlarından tanıklanan örneklerde kadın ve erkeğin toplumdaki yer ve durumlarına bakıldığında kadınların daha çok geleneksel rollerine (annelik, evin yönetimi, ev içi ile sınırlı alanı vd.) ilişkin vurguların yapıldığı, kadın ile erkeğin toplu etkinliklerde ayrıştığı, kadının daha çok erkeğin arkasında kaldığı, erkeğe bağımlı olduğu, doğumdan itibaren erkek cinsiyetinin olumlu öteki etiketlemesiyle kadından yeğ tutulduğunu gösteren örnekler çoğunluktadır:

şo **yarım avrada** bak; oyuna boşuna bakmadan herkişe beş beş covap vero. (AA. yarım avrat: 255)

NA: Çocuğun ilk saç kesilirken bir gelenek var mı? NA: tâbi olanın ilk saç kesilinde hem ğurban kesersin olana hem de mevlüT okudursun. **gızlara** eTmezler, **olanlara** yapılır. vallâ bilmem öle bir gelenek var işTe. (EYA. 53: 52-54)

kız yükü, duz yükü. (AA: 324)

Ye yine **kız** doğdu. BA : Ho... Ondan sora geldi, gitdi. Gittüğü zaman şe solemiş ki o iççi işte gene Kıs oldi ya, Kız va olmuş ya. Şimdi o dereye boyle kendi diyi boyle dereye koydum dedi başimi dedi vuu, ben ne yapacayim boğuleyim mi ben ne yapacağım dedi. (AİAİDKA. 2: 68-71)

dünya de_eşti. mesele bir do_um yapan **kadın**, af_edersin, evde yapmaz. bizler hep evde yaptık. doğtor yüzü görmedik. göcalarımıza itâtiydik. eşimiz ne derdi, o olurdu. şindi o işler hepten ğayboldu. şindi ara yitti, mezhep ğarıştı. (AİDİA. VI: 2-4)

hindiki geşlere bakıyon da hēy! hu yetişmiş ağaşların, yetişmiş balları dibini işlimeye kerasını yolla! **herifilē** aylığ alyō, **ğarları** beslō şindi ne vā! biz görmedik_öle bi şey. o teze çocuklāmız ıla çalış çalış çalış... **erkek**ten fazla biz dışarda goşā seirdir, çalışır gelirdig. **erkek** orda üyēdi. (İMİA. 51: 45-51)

he işde ilgi **ergeg çocu** ilk **erke**un olsun. e allah bilmeyi_mi onu kardeşim **erkek**_mi olacak **kız** mı olacak diye. he ğuya ādet işde. **ergeg çocuk** oturdular kucāma benim. (TYA. 32: 57-60)

şehirde ise yayan millet giderdi **erkekler** önde **kadınlar** arğada. (SMA. 11: 1-2)

çay_ıçer toğalasır memnunnūnan gelirdik. üş bes ğün sōna **erkek_āsık** bi toplasırdığ gelin ğız görme derik biz, gelin ğız görmē giderdik. (DEYA. I-41: 5-6)

şindiki düünnāmiz ğarışık **erkek ğancık** oynesişiyosunuz. onu biliyoğ ğārī. (AYA. II/1: 14)

bizim ğadınlarımız oynamazdı u zıman. **ğadınnan erkek**.. Sİ: Hiç oynamazlar mıydı? RÇ: oynamazdı. ayrı oynallardı. ğadınnar ayrı oynardı erkekler aynı ayrı oynardı. (EİMA. I/2: 7-8)

Medeni durum, cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi gerekli olan ötekileştirme konusudur. Bölgesel farklılıklar olmakla beraber evlenmemek veya evlilik birliğinin sona ermesiyle gerçekleşen boşanma, daha çok kadınların ötekileştirmeye maruz kaldığı⁵ bir durumdur. Türkiye Türkçesi ağzlarında erkeklerin medeni durumları ile ilgili etiketleme söylemi tanıklanmadığı gibi kadınlarınkine dair tanıklanan söylemlerin de olumsuz değer taşıyan etiketlemeler olduğu görülmektedir:

ävli_olcek. yalnız **başı bozğun**_olmêcek. göcasi_ölgün_olmêcek. (AYA. I-A/51-77)

dul avrat kimi : her söze karışan, büyükleri ilgilendiren konularda konuşup laf ebedliği yapan yeni yetişmiş kız çocukları için kullanılır. (AA: 299)

yetimlere, **dul Karılara** amcam çoh yardım^ederdi. babamın nüfusu çoh^idi. babam, o gadar yoh, ama amcam dörT dörTlükTü. (İA. 78: 22-24)

iKi Tâne **dul kız kardaşuk** işte. o kız kardaşım da aliy ben de alıyım. beliyrik oni yâni. kah beş alıyruk kah dört alıyruk işte hâle o da ben da hâle geçini gidiyruk işte. eveT. allâma olsun binlerlen şükür ne bileyim. (VYA. IV: 65-67)

döğer kocam yok, söz eden kaynanam yok: **Evde kalmış kız** veya **dul kadın** için züğürt tellisi. (AA: 299)

Kadınlar için kullanılan olumsuz değer içeren öteki etiketlemelerinin yanında erkeğin ve kadının eşitliğinin anlatıldığı, birleştirici ve destekleyici, kadının Türk toplumundaki gücünün, başarısının, fedakarlığının ve saygınlığının vurgulandığı atasözleri, olumlu öteki etiketlemeleri de mevcuttur:

şimdi bizim **kadınarı**S osmannıdır_ölüm. gördünü bi kere gördü mü böle şe_apar. (BİA. III-17: 34)

onun için kadınlarımızdan allah rāzi olsun. bizim **karadeniz kadını** türkiye genelinde ben çok yerlere gittim gezdım. bizim kadınlarımız gibi **cefaKar kadın** yoktur. çalışkan yük arKasına alır hala yük aliy arKasına. (VYA. XVI: 54-56)

horan tePerler bilmem ne yaParlar. horuni biliysin. he televizyonda tePeyler dâ. aynı bi horan **kari kız erKeK** hepsi bir. hepsi bir. tePerler. (VYA. VII: 120-121)

şimdi sabâla **kadın** evele bi defâ su işi yapar. undan sōna çorbasını yapar, undan sōna yēmē yer herkes işine dâlır. iş **kadın** da gider **erkeK** de gider işe. bizde ayırma da yoKdur. (BİA. IV-2: 20-22)

erkek getiri sel olur, avrat çeviri göl olur: erkek dışarıda çalışıp para kazanır, evinin geçimini temin eder. Fakat karısı olmazsa eve gelen her şey, sel suyu gibi tekrar akıp gider. Evin hanımı

⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/kadin/turkiyede-bosanmis-kadinlar-marjinallestirme-ve-yalnizlastirma-tehlikesiyle-karsi-karsiya/1815076> (Erişim Tarihi: 14.03.2023)

ise, becerikliliğiyle sel suyunun önüne set kurup gelen malzemenin akıp gitmesini önler, birikip göl olmasını sağlar. (AA: 303)

erkek kuşun yuvası olmaz: Bir erkek evlenip hayatını bir kadınla birleştirmedikçe kendisine ait bir yuvası olmaz ; sokakları kendisine mekan seçer. Yuva sahibi olmak için mutlaka bir kadınla hayatını birleştirmesi gerekir. Çünkü yuvayı **dişi kuş** yapar. (AA: 304)

Tanımlanan örneklerden başka, *kadın* sözünün Türkiye Türkçesi ağızlarında⁶ *güzel, şık, hoş*⁷ anlamıyla kullanıldığı görülmektedir:

yaılanın deli olur şöle, güzelce, **ğadm ğadm**. (MYA. 23: 92)

ölüm dedim silkiñ dedim, baññ dedim bāni bi ğalom yağ vēriñ dedim. bāni başğı şey_ ilāzım del, bān çalışımēcen ğāri silkimēcen dedim. içini sürmādilā bağ **ğadm**_ölüm. (AYA. I-B/1: 35-37)

3.9. Karakter

Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen üstün ana özellik, öz yapı, ıra, seciye anlamına gelen *karakter*⁸ tanımından da anlaşılacağı gibi olumlu veya olumsuz ötekileştirmeye açık bir unsurdur. Tek kişinin doğuştan getirdiği veya bireysel yoldan edindiği özellikler zamanla toplum içinde silinip gideceği gibi yine toplum tarafından pekiştirilerek sürdürülebilir ve her iki durumda da karakteri meydana getirir. Ağızlardan derlenen metinlerde bireysel veya toplumsal ötekileştirmelerin karakter konulu etiketleme örnekleri mevcuttur. Bu etiketler toplumun değer yargılarına göre kabul gören (fakır bubası, çalışğan, hatır_elli vd.) veya dışlanan (sıyrık, haylaz, ‘antıka) nitelermeleri içerir:

allah rāzı ōsun nurda yassın_u da nurda yassın. **fakır bubası**ydı u çocuk da. urda ğāldı. (Eİ-MA. I/52 : 66)

bağ benim gelinim çok severin, çoğ_yyi, **hatır_elli**, bundan bi sene ēvel yirmi dene şarpa almış gelmiş. ana bunnarı yoğsuzlu_a ver. (EİMA. I/14 : 65)

babasına beñzemiş. dede de **çalışğanı**dı dede. benim otudūm yerden bir_avıç toprağ_ğapacam ben derdi. benim yanıma derdi haylazlar gelmesiñ derdi, çalışğannar gessiñ derdi. **haylaz**-dan az_etmezdi hiç. çalışğan gessiñ benim yanıma derdi. (BİA. I-6: 87-91)

⁶ bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Derleme Sözlüğü (Erişim Tarihi: 13.03.2023)

⁷ Örneklerde yer alan Türkiye Türkçesi ağızlarından başka: Garipköy-Tavas (Denizli), Yenipazar (Aydın), Gülnar-Ezine (Çanakkale), Sivrihisar (Eskişehir), İstanbul ve Muğla.

⁸ bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük (Erişim Tarihi: 14.03.2023)

biz halı işlemeye beş yaşında başlarıs o zamanna düyüm atmē başlarıs. Ha gülünü sekiz dokuz yaşında file öğrenirsin de acık **ğafan** da **ayık** olursa. õmassa açı da yüksek yaşda öğrenilir. (İMİA. 7: 36-38)

çoK_ğonuşuverisen de **şipdudaklı**. āzında lafi tıp tıp tıp tıp yetişdiriyõ bu derle. (İMİA. 6: 80-81)

anneyi dinlemedin mi, anañı dinlmeden bazara çāşıye gēTdiñ mi şuna baK benim lavı dinñemedi **sıynık**. . . bõle derle. (İMİA. 6: 78)

bi yandan bi yana lav_ğötürüvēdiñ_ñi hindiki añlanda dediğodu deyalā ya ona da **müzövür** derledi. (İMİA. 6: 82)

filim adam: huy ve davranışları bakımından başkalarına benzemeyen ilginç insan, tip insan. “*filim adamsñ bre.*”(AA: 306)

nanca ‘**antıkasın** yoho; yapdığñ işlere kimsenin ‘akli ermiyo. (AA. ‘antıka: 43)

bu **abuhabis** herifi hiç semmem. gettiği her yere oğursuzluğunu da barabaar götürü. (AA. abuhabis: 36) (suratsız)

yāmur duasi var_idi evet. hā oni bilmēyırım yāmur duasi uzun dualar var_idi. ederdiler hocalar hep birden toplani diyelim bi kişi deil bi kaç kişi. he bi kaç kişi toplandı köyde cāmēde derdiler cumadan mesela felan gün yāmur duasi yapacauk. hep birden toplani giderdiler hoca dua ederdı işte olar da amin ederdı. duymadım ben. benim zamanımda oyle bi şe yõdi **at kafası**. dua var_idi dua var_idi oyle bi şe duymadım. ben oyle bi şe duymadım. (VYA. XXVIII: 25-29)

3.10. Eğitim Durumu

Toplumun çoğunluğunun sahip olduğu avantajlardan (barınma, aile, sağlık vd.) mahrum olmak bireyin yaşamında daha fazla mücadele etmesini gerektirir. Bu süreçte yeterli ve gerekli desteği (aile, arkadaş, akraba vd.) alamayan dezavantajlı bireyler en temel hakkı olan eğitimden uzak kalarak veya eğitim sürecini zorluklar içerisinde devam ettirerek/ettiremeyerek çocukluğundan itibaren ötekileşmenin olumsuz tarafında (eğitimsiz, cahil) yer almak durumunda kalır. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söylemlerdeki eğitim durumu konulu öteki etiketlemeleri daha çok sosyal normlar, gelenekler ve maddi yetersizlikler gibi pek çok etkenle eğitimden uzak kalmış/bırakılmış birey/grupları niteleyen sözlerden oluşmaktadır:

oKutmamışlar zamānında yavrīm. ben hinci sõleyim. nişannısına şiy yazacak mektup yazacak diye bõle **cāhillig eski ğafalā** yavrīm ya. (EİMA. I/6: 5-6)

kızım -diyir- benim üç oğlum var, üçünün de gözi düşüp san. fakat sen hansini beğenirsen? diyi: men heş birisini de begenmirem, senin oğulların hebbi de **cahildiller**. getsinler, tahsil gör-sünner, tahsillerini yapsınlar. (VGKHA. 1: 237-239)

çEKdik ölüm. alaman harbinde çoK ğı'lık . alaman harbi pa'lamış. E **cāhiliK** biz ya. çocūñ biri dedi, harp yapıyumuş. bizim de ğoñşu alamanya dumiliñ ğaynatası. alaman ne harbi yapıyumuş? dedim ben. uçaKla gelividi. gelivinceK yatıñ dedi, alamanıñ uçaKlā geldi. ülē dedim alaman emmiciK emme zeñginimiş ha dedim kendi içim, ne biliyim? alamanıñ uçaKlā geliyu diyu, alaman da bizim ğoñşumuzudu. **cahillik** va **körtük** va. sona şey yaPdık. alaman harbi oldu ölüm, ekin yok. un veridilē iñsan başına kiloynan. zeñgin kāfilesi babam fakiridi, kendi sulālemiziñ ceberler sulālesi. zeñgin sulālesi zeñgin daKımla anca unu bize verividile. biz öyle ğı'lık çEKdik ölüm. (BĪA. I-3: 40-49)

sen okur yazarlıñ var diyi yollamadılar oraya da yollamadılar. kendi ğafamdan bi şeyler örendim işde. ŞK: keşge gideydin biraz dā ilerletirdiñ orda işde. ilerletirdiñ. AK: almadılar ki. o zaman ço üdu gelen hep **ğara cāhil**. do üdan gelen hep **cāhil**, unları gönderirler bizi göndermediler. (EĪYA. II/03: 89-93)

3.11. Fiziksel Görünüm ve Sakatlık

Toplumda bazı bireyler/gruplar birtakım özelliklerle etiketlenmekte ve onlara karşı belli tutum ve davranışlar geliştirilmektedir. Bir toplumun *özel* birey ya da grupları nasıl farklılaştırdığı/dışarda bıraktığı/ etiketlediği pek çok bilimin ilgilendiği temel konulardan biridir (Burcu, 2006: 69). Toplumsal varlık olan bedeniyile toplum sahnesine çıkan insan, toplumsal ilişkilerinde kendini gösterdiği ve algılandığı şekliyle gerçeklik kazanır. İnsanlar, toplumsal aktörleri bedenleri yönünden tanımlayabilmekte ve konumlandırabilmektedir. Bu beden tanımlamaları yoluyla bazı insanların toplum içinde damgalanmaya ve dolayısıyla ayrımcılığa maruz kaldıkları bilinmektedir (Aydın, 2013: 34). Türkiye Türkçesi ağızlarında tespit edilen örneklerde, normal olandan farklı (ayağı topal, sakat, kör vd.) olduğunu ifade etmek ve fiziksel görünümlelerini (horaz gibi, şişman, çirkin, kel vd.) nitelemek için kullanılan etiketler bireylerin sosyal durumu ve saygınlık düzeyini etkilemekte, kültürel imgeleri yansıtan bu ötekileştirmeler olumsuz değer yargıları içermektedir:

ķayığa bindiler, rizeye gelcaĥlar ordan. rizeye gelince geldiler denizin ortasına, denizin ortasında ķayıķ başladı su alma. “hepimiz” dedi, “boğulcaz.” dedi, “gel.” dedi, “burdan” dedi, “biķař Kişi denize atalım yenlikler. kimi atalım? ĥalili atalım. ĥalilin **ayağı topal** ya bu bi şeye yaraman. türkiyede de yaramaz.” (BYA. 1: 185-187)

hinci geliyu bu köve, geli emme düşünereKden geli. unnāñ da kövünde de bi **topal bi kör** bi ğız vāmiş, olangillēñ kövünde de bi **topal kör** bi ğız vāmiş. seniñ eve gelimiş bi dilim e'meK isdēmiş, benim eve gelimiş dilim e'meK isdēmiş, öle öle geçinirmiş. (BĪA. III-6: 68-71)

iki ğızım vař. bi adamlan bi ğarı bi de **sakat** çocuk var vař şindi. onuñ başında duruyus. İşte nāpçıs. (EĪYA. I/20: 32-34)

beni ğatmazlādī oyuna çocuk dēyi de. onnān yetiřğiñ ğız, **ğabıdayı**. ben emini gibi **horaz** gibi bi şeyidim. öti yēde. bölü bölü bizim çocukluklarımız geşdi. (AYA. I-A/21: 35-37)

HE : Şimdi **şişman** kız almıyorler. Evvelde iş yapıyorlerdı kızım şişman kız evleniyodi. (AİAİDKA. 28: 39-40)

Adem babamuzun uç yüz evladi oldi. bi seneden ebi seneye olan evladini, birini birine verdi, ebirini ebirine verdi. Abillan doğen kız guzel oldi. Kābillan doğen kız **çirkin** oldi. bunlar birbirini almak istedile, Adem babamuz vermedi Abil. Abil gitti ova yüzine, kumun içerisine nere gömeceğ olduğunu bilmedi. (RİA. 32: 6-10)

annem **sakaT**dı benim bi bacāndan. ayām bıklır gibi oldu dirdi rāme'lik. urdan üş sene çekmiş, üş seneden sona annemiñ bacaKları **sakat** gāmiş. heP bu yuvacıKları bu topuKları hep böle oyuğ oyuğ anam **sakaT**dın. ayaKları topallā yörürdü, yörürdü de topallıyı topallıyı yörürdü. (BİA. III-7: 120-123)

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ruhsal hastalıklara olan bakış açısını etkilerken toplumlardaki kültür, gelenek gibi faktörler de ruhsal hastalık algısını şekillendirmektedir (Cheon ve Chiao 2012'dan akt. Gündüz Sütçü, 2020: 13). İncelenen metinlerden birinde (Antakya Ağzı) bu hastalıklara dair *öteki etiketlemeleri* tanıklanmıştır:

bu adam evveli ' **akillidi**. bir hastalıktan soğna bele tozuttu. (AA. tozutmak: 244)

O adam şe le bele del, **zırnıkı deli**. (AA. zırnıkı deli: 269)

Zırnıkı mırnıkı emme adam ba'azan en 'akilli insanlara bileme 'akil öğredo. (AA. zırnıkı: 269)

3.12. Suç ve Suçluluk

Sözlükte yer alan tanımından da anlaşıldığı gibi hem törelere, *ahlak kurallarına aykırı davranış(lar)* hem de *yasalara aykırı davranış(lar) suç*⁹ olarak tanımlanmaktadır. İnsanlığın yaratılışından bu yana karşı karşıya geldiği sosyal bir olgu olan suç kavramı, birden fazla disiplinin konusu olmuş büyük bir sosyal sorundur. Her toplumda suçtan bahsedilebilmektedir ve suçun bulunmadığı bir topluluktan söz edilemez (Aksoy, 2021: 15). Bazı suç türleri toplumdan topluma veya zaman içerisinde aynı toplum içinde değişiklik gösterir özellikte olsa da hemen hemen bütün toplumlarda belli başlı bazı davranışlar (hırsızlık, cinayet vd.) suç olarak görülmektedir. Ağızlarda tanıklanan örneklerde, devlet tarafından konulan yasalara uymadığı için ortaya çıkan suçlar dolayısıyla yapılan ötekileştirmeler (anarşit, hırsız, kaçakçı, teröris vd.) de toplumsal kurallara aykırı davranan insanların nitelendirildiği öteki etiketlemeleri (yüz garası, sünnedsiz, berduş, içgici vd.) de mevcuttur:

MB: şindikiniñ **anarşiti** va ya kusura galmañ. **başibozuk** u zıman eski adamlā, dedelēmiz **başibozuk** diyolā, toplu halde de ilken mallāni melaninī çalmayī, öldürmeye galkmışlā. Yav diyolā böle olmecek. dört yerden toplaniyo bu köv. (EİMA. I/28 : 1-3)

⁹ <https://sozluk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük (Erişim Tarihi: 14.03.2023)

heP hududlardaydım ben, sınırda. yâ şimdi gece bi çatışmaya girdik. ifpar geldi amma, ifpar geldi **gaçakçı** gelecek deyi, o zaman **terörüs** yoğudu, **gaçakçı** çoğudu. gece biz altı asgeridik, bi dutuşduk, onlar ikiye ayrılıverdiler **gaçakçı**lar. (MYA. 1: 51-55)

bu sebeğ bazarda alışveriş yaparkana bir **zinedölü** çentemi aparttı. (AA. apartmak: 44) (çalmak, aşırnak)

işde sabır etmişem goya gidedim çocukları, beş dane çocū. emme nolcēdi? hep çocuklarım kimi **ğahpe** olcēdi, kimi **deyyus** olcēdi, kimi **hursız** olcēdi. ha dedim çocuklānıñ başını bāri bekleyem, bundan beşe fayda yok. (EİYA. I/30: 171-175)

o gızı diyola olan ğardeşlēne sen git, atnan. al, götür dağa kes, gömlēni de ğana bula bize geti diyola, biz başğa türlü köye giremeyis. yāni o bize **yüz ğarası** oldu, aslında gızın suçu yok ama. esgiden şindiki gibi mākeme yok. (EİYA. I/29: 215-217)

FG: ğārik işde ğız arēyız emme, buluyu da kimi **içgici** diyi siğarası vā diyi, kiminiñ āylesini beğenmiyo. ana sen burlādan bul bēne bi yörüg gızı dē ip çıkıvınıy. ben de diyin çamavlıda filen vāsa lēn buyu gissek arasak ya diyiniñ hana bōle bildik tanıdık diyiniñ. (BKA. II-4: 4-8)

diyiller ki hoca sünnehsizdir, sünnehsiz namaz kıldırır-yav ben diyir- bu girmi, girmi beş senedir men hocayam. men nasıl? men **gavuram** mi? men **sünnesiz** size namaz kıldırım. valahi -diyi- gösderecegem. (VGKHA. 1: 41-44)

oyle ellere göre hasuK ama gene has deyilüK. herkes **açuK saçuK** gezey. cenabı allah oları da görüy bizleri de ānadın mi. (VYA. III: 45-46)

Kemer köyi Çayelinun o yanda, orda bi herifun oğlu gelmiş İstanbuldan, bi hanum getmiş. hanum tebi çıplak gelmiş ordan. bu sefer, ehthiyar demiş ki kendi hanimina: "oğluna de ki, geturduğı kadun biraz ortsun kendini, **çıplak** durıy." (RİA. 37: 8-12)

kaş tane kız iştesun." yāni bōle gitsun bi yāni, bi kaş tane deduğum yāni, bōle iştesun bağa kız da yuva kuracaūm. neyisa birisine gittile; "**e serseridu**," dedile, "**berduştı**." vermedi. ebirine gittile; - "**serseridu**, bu kumar oynar, içki içer." vermez. e bu tabi, bulari duyayırık tabi. (RİA. 39: 10-14)

4. Değerlendirme ve Sonuç

Farklılıkların yüceltildiğı günümüzde var olan düzenin birey/toplumları ötekileştirmeye yönlendirdiğı çok açıktır. Dünyanın hemen hemen her yerinde ten renginden başlamak üzere, cinsiyet, din, mezhep ve kültür farklılıkları, ekonomik koşullar, ulusal ve bölgesel kodlardaki başkalıklar ön plana çıkarılmaktadır. Şartlar ne olursa olsun baskın olana kendini kabul ettirmek isteyen sosyal açıdan dışlanmışlık içindeki *öteki* kendini var etmek/gerçekleştirmek zorundadır. Sosyal dışlanmaya sebep olan her türlü olumsuz ötekileştirme kişilerarası ilişkilerin, toplumsal düzenin iyileştirilmesi ve korunmasının önünde büyük bir engeldir.

Türk toplumunda hemen her konuda hayatın içinde *ötekileştirme* yansımaları bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada, Türk toplumundaki kendini tanıma süreciyle başlayan ben ve pek çok yönden tanımladığı ötekileri tespit etmek ve bunlara dair tutumlarını anlamak için Türkiye Türkçesi ana ağız grupları arasından seçilen farklı bölgelere ait derlenmiş metinlerden hareketle ötekileştirme etiketlerine odaklanılmıştır. Atasözleriyle, lakaplarla ve çeşitli benzetmeler yoluyla yapılan bu adlandırmalar/nitelendirmeler farklılıklara dayanmaktadır. Tanıklanan etiketler olumlu veya olumsuz değer taşımaları bakımından değerlendirilmiş, aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Öteki Etiketlemeleri

Konu	Öteki Etiketi	Yaklaşım
Irk- Etnik Köken	yerli, çerkes, mâcır, türKmen, türk_asgeri, beyazlar, cavır urum, esgi gavur, yerli gavur, ermeni, türk, öz türk, manav, mâcır, çePni, yörük, manav, dadaş, amazon, azeri, kürT	Olumlu
	ğavur, yabancı, rus, ermeni, yonannılar, ğävurların_asgerleri, siyahla, covuruğ_öretdi, covü yaratdığı, covü besledi, covuruğ_evladı, covü vëdi, covü yaratdıyî, gâvır dininden sağlam, gâvır parasınnan on para etmez, yahudi tüccar, yörük, tağtacı, ayı yörük, yörünğ_guyruklu soyu, roman, ciñgan (cingen), çerkez, ilaz, yörük, kürt mürt	Olumsuz
Din ve Mezhep	mütasib, misliman, boz apdal, ğır apdal, gul_apdal, bettäşi	Olumlu
	alevi, sünni, tâtacı, türKmen, Hırsidiyan	Olumsuz
Soy	eğraba, yabanÇi, bi äviñ çocuğu gibi, ğasır üzerinde olsa bile asil kızı al, hısım, akraba, ğonu ğoñşu, arğadaşlalla, ğoñşulalla ğayınnalar, ğörümceler, üvey ana, kaynına	Olumlu
	övey annë, üvë, analuğ, döl, ‘amel, yabancı, el, yeni nesil, dışarlıklı, komşi, yetim, ösüz	Olumsuz
Memleket	kövden, boba ocaa, şehirli, kōmüz	Olumlu
	komandıradan, yaban, Ğurbet, dışälä, öbür taraf, kōlü kōlü, bütün millet	Olumsuz
Batılılaşma	avrupa, yabancı devletler, avrupada duran bi insan, avrupëye giden adam, Amerikan mühendisi	Olumlu
	Avrupalaşmış, medenileşmiş	Olumsuz
Ekonomik Durum	fakir-zengin-orta hal	Olumlu
	fakir-zengin, üslükcüler, türküçüle, eksik	Olumsuz
Yaş	ësgiler, büyük(ler), böyyükler, böyyühler, yaşlı, yeni nesil, gençler, gençlik, ufä, güççük	Olumlu
	yeni yetmelë, küçük, çocuk kısmisi, gelişkin, göca göca isanlar, külüsdür, genç	Olumsuz

Cinsiyet	olanlar, ergeg çocuk, herif, erkeK, kadın nāmiS, karadeniz kadını, cefāKar kadın, erkek getiri sel olur, avrat çeviri göl olur, erkek kuşun yuvası olmaz, yuvayı dişi kuş yapar, ğadın ğadın	Olumlu
	yarım avrat, kız yükü, duz yükü, ğızlar, kız, kadın, ğarlar, āsik, ğancık, başi bozgun, dul avrat kimi, dul Qarılar, evde kalmış kız, dul kadın	Olumsuz
Karakter	faķır bubası, hatır elli, çalıřĝan, ĝafa ayık	Olumlu
	haylaz, řipdudaĝ, sıyrık, müzövür, filim adam, ‘antika, abuhabis, at kafası	Olumsuz
Eĝitim Durumu	cāhillig eski ĝafalā, körlük, ĝara cāhil	Olumsuz
Fiziksel Görünüm ve Sakatlık	‘akilli	Olumlu
	ayaĝı topal, kör, sakat, ĝabıdayı, horaz, şişman, çirkin, zırnıkı deli, zırnıkı mırnıkı	Olumsuz
Suç ve Suçluluk	anarşit, başıbozuk, terörüs, ĝaçakcı, zinedölü, ĝahpe, deyyus, hırsız, yüz ĝarası, içgici, gavur, sünnedsiz, açuK saçuK, çiplak, serseri, berduş	Olumsuz

Eser Kısaltmaları

Afyonkarahisar Merkez Aĝzı: **AMA**
Antakya Aĝzı: **AA**
Ardahan İli Damal İlçesi Aĝzı: **AİDİA**
Artvin İli Arhavi İlçesi Derecik Köyü Aĝzı: **AİAİDKA**
Aydın Yöresi Aĝızları: **AYA**
Balıkesir İli Aĝızları: **BİA**
Bayburt ve Yöresi Aĝızları: **BYA**
Bergama Kozak Aĝzı: **BKA**
Dinar ve Evciler Yöresi Aĝzı: **DEYA**
Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Aĝzı: **DİÇÇYA**
Ermenek Yörük Aĝzı: **EYA**
Eskişehir İli Manav Aĝızları: **EİMA**
Eskişehir İli Yörük Aĝızları: **EİYA**
İĝdır İli Aĝızları: **İİA**
Isparta Merkez İlçe Aĝızları: **İMİA**
Manavgat ve Yöresi Aĝızları: **MYA**
Rize İli Aĝızları: **RİA**
Siverek Merkez Aĝzı: **SMA**
Şavşat ve Yöresi Aĝızları: **ŞYA**
Trabzon ve Yöresi Aĝızları: **TYA**
Vakıfkebir ve Yöresi Aĝızları: **VYA**

Van Gölü Kuzey Havzası Ağzları: **VGKHA**

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Akpınar S., Şahin, B. (2017). Orhan Pamuk Romanlarında “Öteki”. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 11, 330-344.
- Aksoy, M. (2021). Suç Sosyolojisinde Etiketleme Teorisi ve Devletin Etiketlemedeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alan, N. (2022). *Ermenek Yörük Ağzı*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arkonaç, S.A. (2004). Gerçekliğin İnşasında Özne ve Öteki Kavramlarının Bu Ülkede Düşündürdükleri. *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 8. Sayı, 92-101.
- Aydın, H. (2013). Etiketli Bedenler: Sakatlık Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayramın, N. (2014). Artvin İli Arhavi İlçesi Derecik Köyü Ağzı (İnceleme, Metinler ve Sözvarlığı), Yüksek Lisans Tezi, Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü.
- Boz, E. (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı (Dil Özellikleri- Metinler- Sözlük)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Canpolat, Ö. (2021). Ötekileştirme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısının İncelenmesi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 81-104.
- Cooley, C.H. (1902). *Human Nature and the Social Order*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Diñçer Bahadır, Ş. (2022). *Bergama Kozak Yöresi Ağzı*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Doğru, F. (2022). *Eskişehir İli Manav Ağzları*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. (Çev.) Ayşegül Sönmez, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erbaşı, Y. (2019). Ardahan İli Damal İlçesi Ağzı (İnceleme-Metin- Sözlük), Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goffman, E. (1965). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Prentice Hall.
- Gönen, M.E. (2003). Van Gölü Kuzey Havzası Ağzları, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görgeç, C. (2020). Manavgat ve Yöresi Ağzları, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, T. (1978). *Rize İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 27.
- Gündüz Sütcü, G. (2020). Ruhsal Bozukluklara Yönelik Damgalamayı Azaltıcı Müdahalelerin Örtük ve Açık Ölçümler Üzerindeki Etkileri, Doktora Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Hegel, G.W.F. (2019). *The Phenomology of Spirit*, (Çev.) Peter Fuss and John Dobbins, University of Notre Dame Press.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Keser, İ. (2004). İnançsal Ötekileştirme Aracı Olarak Kitap Kapakları. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34, 5-24.
- Kiraz, S. (2011). Yabancılaşmanın Kökeni Üzerine. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:12, 147-16.
- Koç, A. (2021). Iğdır İli Ağzları (İnceleme-Metin-Sözlük), Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- König, G. (1992). Dil ve Cins: Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı. *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi, 25-36.
- Kürüm, M. (2021). Bayburt ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük), Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Link, Bruce G. ; Phelan, Jo C. (2001). Conceptualizing Stigma. *Annualreview of Sociology*. 27, 363-385. doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.363.
- Link, Bruce G. ;Yang, Lawrence H.; Phelan, Jo C.; Collins, Pamela Y., (2004). Measuring Menta İllness Stigma. *Schizophrenia Bulletin*, (30)3, 511-541. doi: 10.1093 /oxfordjournals. schbul.a007098.

- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2012). Türkiye İşgücü Piyasalarında Etnik Bir Ayırıcılık Var mıdır?. *Çalışma ve Toplum*, 33, 117-146.
- Mahendra, V.S., Gilborn, L., Bharat, S., Mudoi, R., Gupta, I., George, B., Samson, L., Daly, C. ve Pulerwitz, J. (2007). Understanding and Measuring AIDS-related Stigma in Health Care Settings: A Developing Country Perspective. *Sahara-J*, 4(2), 616-625.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.) Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mutlu, H. K. (2022). *Balıkesir İli Ağzları (İnceleme, Metin, Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nakib, B. (2004). *Antakya Ağzı (Dilbilgisi ve Sözlük)*, Hatay: Hatay Folklor Araştırmaları Derneği.
- Özçelik S., Boz E. (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik S., Boz E. (2009). *Siverek Merkez Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Polat, F. (2000). Şavşat ve Yöresi Ağzları, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sert, G. (2019). *Eskişehir İli Yörük Ağzları (İnceleme- Metin- Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Somersan, S. (2009). Irkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık. (Erişim tarihi: 12.03.2023) <http://secbir.org/images/haber/2011/01/17-semra-somersan.pdf>
- Subaşı, N. (2003). *Öteki Türkiye 'de Din ve Modernleşme*, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Tatar, H. C. (2013). Sürgünler Mekânı Dünya: Göç, Çokkültürlülük ve Ötekileştirme. *Humanities Sciences*, 8(1), 72-81.
- Tatar, T. (2008). Kimlik: Ötekini Belirlemek ya da Kendini Bilmek. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 48, 185-200.
- Tosun, T. (2019). Vakfikebir ve Yöresi Ağzları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük), Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulağlı, S. (2006). *İmgebilim: 'Öteki'nin Bilimine Giriş*, Ankara: Sinemis Yayınları.
- Uysal, B. (2012). *Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı*, İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Yaprak, M. (2015). Etiketleme Kuramı Çerçevesinde Çingene Etnisitesinde Kirlilik ve Sosyal Dışlanmışlık Algısı (İzmir Tepecik Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Mardin: Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, F. (1974). Köyden Şehre Gç ve ŐehirleŐme (Çevre Sorunları, Özellikle Toprak Açısından). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 33(03).

Yıldız, O. (2021). *Isparta Merkez İlçe Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Summary

Conceptually, labeling corresponds to the word stigma (mark) (wound, scar, mark). Although it has a long history (the name of the stigma attached to excluded groups in classical Greek), this concept has come to the forefront with studies in the field of sociology (first study: Erwing Goffman) (Marshall, 2005: 129)

Man needs the other, that is, the other, in order to know himself and be recognized. Therefore, individuals/groups are positioned as two opposing consciousnesses, as in the Slave Master Dialectic, and there is an inequality/opposition between them; While one (slave) is dependent on the other, the other (master) wins the struggle for independence, even if indirectly dependent (Hegel, 2019: 197).

In the study, other labels will be determined based on the Anatolian Dialects classification made by Karahan (1996) as the review texts. It is aimed to determine the labeling of other people, to classify them in terms of positive and negative values, to reveal the linguistic and cultural codes of labeling the other, by making use of dialect studies that allow the national and cultural values, mentality, life perception and life styles of Turkish society to be determined and understood.

The distinction between self and other is generally based on racial reasons. It is based on physical/biological differences.

In the process of building a nation-state, different ethnic groups and nations may exist, and sometimes complex problems may arise. While the nation-state should emphasize equal rights and obligations for all its citizens, when it comes to conscious or unconscious practices and their reflections on society (Lordoğlu, Aslan 2012: 120), in cases where a group of citizens is discriminated based on their ethnic identity (Lordoğlu, Aslan 2012: 120), the labeling of other based on ethnic origin can also be applied. existence is inevitable.

Differences between religious groups and historical disagreements are a known reality. Conflicts between different religions, conflicts between groups called sects that differ from each other due to certain beliefs despite being within the same religion (Keser 2004: 5-8) are a normal situation for nation-states.

Othering; It can be based on race, ethnicity, religion and sect, as well as on the basis of lineage. Social groups' gaining identity by distinguishing themselves from other groups is based on human relations built on ancestry, culture and language. The common feature of these groups is the awareness of difference that the group has, and the resulting distinctions bring with it othering over time (Akpınar; Şahin, 2017: 332).

For various reasons, people with different ethnic, cultural and religious origins are sharing the same space. This situation brings with it problems in social relations from time to time. Because culture and identity are carried with the immigrant, that is, they are not lost by crossing the border. However, the

transferred elements do not remain the same, they change. They also change where they go. However, a hybrid culture does not occur as easily as expected or claimed. (Tatar, 2013: 76).

The idea of Westernization, which has been influential in both the political and social life of Turkish society for a long time, has changed people's lives and ideas. In the first stage of the change, Western countries were taken as an example in many aspects, first in military, then political, scientific and cultural (Akpınar; Şahin, 2017: 333). For this reason, in the logic of othering, seeing oneself as superior and finding more valuable is seen as glorifying the other, on the contrary, in Westernization.

Changes in a person's financial strength bring with it a change in the environment. From this moment on, the environment he came out of becomes the other for him. People who feel power in their hands attribute the adjective(s) to people with low income. In societies where living conditions vary, "money" means power and civilization. (Akpınar; Şahin, 2017: 338).

Aging is a reality experienced all over the world and in all living things. Different societies have different perspectives on older people. Especially with the influence of modern times, the approach of the society to individuals with different characteristics, the decrease in social and cultural activities, some aging problems such as illness and living conditions and economic conditions cause elderly individuals to experience problems (Canpolat, 2021: 83). On the other hand, the fact that the elderly see various differences between them and different age groups as a problem reveals othering.

In most of the world's languages, an attitude towards women has been observed in discourses about men and women. While it is seen that the words used when talking about women cause negative connotations and humiliation, these words for men have not been encountered very often. Missing skirt used for women in our language, kadana, stuck at home etc. There are no words for men, just like the woman who negates women to humiliate men, effemine et al. characterizations are used (König, 1992: 26).

An individual's unique structure is an element open to positive or negative othering, as can be understood from the definition of character, which means the main symptom that distinguishes him from others and the superior main feature, self-structure, character, character that determines the individual's behavior patterns. The characteristics that a single person is born with or acquired in an individual way will be erased in the society over time, as well as being reinforced by the society and sustained, and in both cases, the character creates.

Being deprived of the advantages (housing, family, health, etc.) enjoyed by the majority of the society requires the individual to struggle more in his life. Disadvantaged people who cannot receive adequate and necessary support (family, friends, relatives, etc.) in this process, have to stay away from education, which is their most basic right, or to continue/not be able to continue the education process in difficulties, and have to take part in the negative side of othering (uneducated, ignorant) since childhood.

Being deprived of the advantages (housing, family, health, etc.) enjoyed by the majority of the society requires the individual to struggle more in his life. Disadvantaged people who cannot receive adequate and necessary support (family, friends, relatives, etc.) in this process, have to stay away from education, which is their most basic right, or to continue/not be able to continue the education process in difficulties, and have to take part in the negative side of othering (uneducated, ignorant) since childhood.

Although some types of crimes vary from society to society or within the same society over time, certain behaviors (theft, murder, etc.) are defined as crimes in almost all societies.

In Turkish society, there are reflections of marginalization in almost every subject in life. In this study, the focus is on the labels of othering, based on the compiled texts belonging to different regions selected from among the main dialect groups of Turkey Turkish, in order to identify the self and others that it defines in many ways and to understand their attitudes towards them, which started with the process of self-knowledge in Turkish society. These namings/qualifications made with proverbs, nicknames and various similes are based on differences. Witnessed labels have been evaluated in terms of their positive or negative value and are presented in tabular form.